

Vi kan själva välja

Som Bacon och Eltis visar i Sunday Times, har England under hela efterkrigstiden följt en konventionell politik, när det gäller att möta sina internationella betalningsproblem. Ett underskott i bytesbalansen med utlandet har således bemötts med en restriktiv inhemsk politik, som i första hand gått ut över investeringarna.

En början till ett undantag var enligt Bacon och Eltis Maudlings politik 1962—64. Stigande industriproduktion och full sysselsättning ledde till ökad investeringsvilja inom industrin. England var under 1964 på väg ur sin "utvecklingsfälla". Bacon och Eltis anger att en ungefärlig fördubbling av industriinvesteringarna 1964—69 hade varit uppnåelig. Även om investeringarna till stor del hade fått finansieras med internationell upplåning, hade politiken lett till mer långsiktig tillväxt och ökad handlingsfrihet för den engelska ekonomiska politiken.

Som vi vet blev inte utvecklingen denna. De konservativa förlorade valet i oktober 1964 och Wilson slog in på en annan linje. Enligt Bacon och Eltis fanns det två viktiga skäl för detta. Labour-regeringen varken kunde eller vågade bygga sin politik på internationell upplåning i den utsträckning som ett fullföljande av Maudlings investeringsprogram förutsatte. Vidare var det inte

politiskt möjligt för Labour att satsa på industriella investeringar i den privata industrin och samtidigt hålla tillbaka den offentliga verksamheten — främst utbildning och sjukvård.

Labours politik ledde till en drastisk minskning av industriinvesteringarna åren 1964—70 under inverkan av svårigheter med bytesbalansen, växande ofrentlig verksamhet och negativ lönsamhetsutveckling.

Teorin behöver kompletteras

Den konventionella nationalekonomiska teorin för sambandet mellan den inhemska penning- och finanspolitiken och bytesbalansen med utlandet bygger på en statisk modell. Kapitalstocken i det egna landet och i utlandet antas vara konstant liksom produktionen per arbetstimme. Variationer i produktionen beror direkt på sysselsättningen. Ett underskott i bytesbalansen med utlandet beror antingen på för höga arbetskostnader och kan då rättas till genom devalvering alternativt långsammare löneutveckling än utlandet, eller också beror det på för höga investeringar i förhållande till det inhemska sparandet. I det senare fallet kan sparandet ökas och investeringarna dämpas genom penning- och finanspolitiska åtgärder, så att jämvikten återställs inom något år. Det är en teori för kortsiktiga variationer, som ser bort från effekterna på något längre sikt, t ex av investeringarna på kapitalstocken.

I verkligheten ökar kapitalstocken i olika takt i skilda länder, och arbetsproduktiviteten stiger också olika snabbt, delvis på grund av olikheterna i kapitalstockens stegringstakt, delvis på grund av allt det som brukar sammanfattas i

*Docent KARL-OLOF FAXÉN
är utredningschef på Svenska
Arbetsgivareföreningen, SAF.
Hans doktorsavhandling behandlade
penning- och finanspolitik.*

den s k "restfaktorn". Vardagsrationaliseringar är här en viktig komponent. På 5 års sikt blir dessa olikheter så stora, att man inte kan bortse från dem i en internationell analys. Länder med hög tillväxttakt i kapitalstocken inom industrin och med hög "restfaktor" tenderar att på medellång sikt — 5 år eller mer — visa stark bytesbalans med utlandet. Det omvända gäller för länder med låg tillväxttakt. Detta är tills vidare en praktisk erfarenhet, som inte är riktigt förankrad i accepterad teoretisk doktrin.

Det finns ingen välutvecklad nationalekonomisk teori för medellång sikt, alltså en teori som knyter an till de variabler som är aktuella t ex i en långtidsutredning. Det finns en teori för kortsiktiga variationer — 6—18 månader — och en teori för långsiktig tillväxt i jämvikt med ett tidsperspektiv på 20—30 år.

Bacon och Eltis' resonemang bygger alltså på en erfarenhet av den internationella ekonomins sätt att fungera under efterkrigstiden, som ännu inte infogats i vad som kan betraktas som konventionell ekonomisk teori. Själv är jag övertygad om att de har rätt. De förändringar i utbudsförhållandena i den internationella handeln, som skillnader i investeringstakt och produktivitetsökning i olika länder leder till på 5 år, är så stora att de måste bestämma bytesbalansens utveckling. Dessa effekter måste också dominera de kortsiktiga verkningar enligt den konventionella 6—18 månadersteorin.

Denna uppfattning är sedan länge accepterad i svensk debatt. Bl a har den givits uttryck i EFO-rapporten och i såväl 1970 som 1975 års långtidsutredning och därjämte i årets finansplan.¹ Den finns för övrigt också i min artikel "Exportutveckling, priser och kostnader" i *Ekonomisk Tidskrift* (Faxén [1963]).

¹ Se kap 6 (särskilt s 117—120) och kap 10 (särskilt s 223—224) i (Edgren—Faxén—Odhner [1970]) eller kap 6 (speciellt s 118—120) respektive kap 13 (speciellt s 223) i den engelska upplagan: *Wage formation and the Economy*, London 1973.

Offentlig expansion och privat stagnation?

Vår bytesbalans med utlandet 1974, 1975 och 1976 är onekligen sådan att den väcker farhågor för "engelska sjukan". Är vi också på väg in i en "utvecklingsfälla"? Kommer de industriella investeringarna att i verkligheten kunna öka så mycket, att vi kan "exportera oss ur" underskottet i förhållande till utlandet, och kommer arbetsproduktiviteten att fortsätta att stiga på grund av vardagsrationaliseringar, organisationsutveckling och annat lika mycket som den gjort hittills även efter 1977, då den nya arbetsrätten trätt i kraft?

Sysselsättningsutredningen framhåller visserligen att målet att nå jämvikt i de utrikes betalningarna år 1980 sätter en gräns för den möjliga sysselsättningsökningen i den offentliga verksamheten, främst vårdområdet, men man ser ändå fram mot en fortsatt stark expansion av den offentliga sysselsättningen. Inte heller finner man hos sysselsättningsutredningens majoritet någon förståelse för att en tillräckligt stark investeringsutveckling under femårsperioden 1976—80 kräver en lönsamhetsförbättring i näringslivet. Tvärtom ser man fram mot fortsatta starka stegringar av arbetsgivaravgifterna, vilka i varje fall under perioden 1976—80 kommer att reducera lönsamheten. De politiska värderingarna påminner onekligen om Labour 1964.

Svaret på frågan om Sverige också kan få "engelska sjukan" blir alltså att det beror på vilken politik vi själva väljer att föra. Visst kan man ha den politiska värderingen att en fortsatt utbyggnad av offentlig verksamhet och en ytterligare reduktion av lönsamheten bör prioriteras, men har man då räknat med priset i termer av minskad ekonomisk-politisk handlingsfrihet, inflation, ökad arbetslöshet och bristande tillväxt i reala resurser 1980—90?

Referenser

- Edgren, G.,—Faxén, K.-O.,—Odhner, C.-E., [1970], *Lönbildning och samhällsekonomi*, Stockholm
Faxén, K.-O., [1963], "Exportutveckling, priser och kostnader", *Ekonomisk Tidskrift*, nr 4